

KARACAOĞLAN'IN EFSANEVÎ KİŞİLİĞİ*

Dr. Doğan KAYA

Âşık Edebiyatının en önemli simalarından olan Karacaoğlan hakkında, bugüne kadar pek çok araştırma yapılmış, kimi konularda birtakım sonuçlara varılmıştır. Ne var ki, araştırmaya ve değerlendirmeye muhtaç daha nice konu vardır. Bu cümleden olarak, biz de Karacaoğlan'ın manevî kişiliği üzerinde duracak; tespit ettiğimiz bazı rivayetlerden hareketle konuyla ilgili olarak bir senteze varmaya çalışacağız.

Karacaoğlan hakkında yurdun muhtelif yerlerinde çeşitli efsaneler anlatılmaktadır. Efsaneler müstakil olarak anlatıldığı gibi, bazı halk hikâyelerinin içinde de bulunabilmektedir. Karacaoğlan'ın efsanevî kişiliğini incelerken, tespit ettiğimiz üç farklı hadiseyi tahlil ve değerlendirmeye tabi tuttuk. Bunlardan birisi *Han Mahmut* veya *Kul Mahmut* adlarıyla şöhret kazanmış bir halk hikâyesinin sonunda karşımıza çıkmaktadır. Diğeri de *Ali Kayası Hikâyesi* adıyla bilinen adlı müstakil ve hacimsiz bir hikâyedir. Üçüncüsü ise bilhassa Güney Anadolu'da yaygın olarak bilinen bir efsanedir.

Elimizdeki anlatılarda Karacaoğlan, üç önemli motif çerçevesinde tanıtılmaktadır. Bu motifler ;

- a. Karacaoğlan'ın ölüleri diriltmesi,
- b. Karacaoğlan'ın şekil / don değiştirmesi,
- c. Karacaoğlan'ın ermişlere kavuşmasıdır.

Karacaoğlan'ın ölüleri diriltmesi

Destan, masal, halk hikâyeleri ve efsanelerde sıkça karşımıza çıkan motiflerden birisi; ölüp de tekrar dirilme motifidir.

Altay destan kahramanı *Kan Pergen* atı ile birlikten ölünce, her ikisini de gökten gelen bir kız diriltir. Sagay destanı *Kan Mergen* dört çorosu ile zehirlenip öldürülünce, bir çocuk onları göle atarak onların dirilmelerini sağlar. Dünyanın en hacimli destanı olan Manas destanının başkahramanı Manas'ın da atı, köpeği ve kuşunun üzüntüye gark

---

* Yayımlandığı yer: *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 2000, s. 377-394.

olması üzerine Allah tarafından gönderilen meleklerin himmetiyle ölüp tekrar dirildiğini bilmekteyiz.¹ *Billur Köşk* masalları içinde yer alan *Muradına Nail Olmayan Dilber* masalında şehzadenin sevgilisi ölür, fakat tılsımlı bileziğin ele geçmesi sonucu güzel kız tekrar can bulur.²

Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkün. Bizim burada üzerinde duracağımız konu ise, Karacaoğlan'ın ölümlerinin dirilmesinde aracı olması hususudur.

Biraz önce de temas ettiğimiz gibi Karacaoğlan, *Han Mahmut veya Kul Mahmut* olarak bilinen hikâyede, hikâyeye kahramanı Mahmut ve sevgilisi Nigâr (Diyar / Deyyar) Hanım'la kardeşi (arkadaşı) Kamber'in ölmeleri üzerine, onların bulunduğu yere gelip söylediği deyişle dirilmelerini sağlar. Han / Kul Mahmud hikâyesinin elimizde dört varyantı bulunmaktadır. Hikâyenin ana teması aynı olmakla beraber varyantlar arasında kısmen farklılıklar mevcuttur. *Mahmut ile Nigâr* adıyla da bilinen hikâyede söz konusu ettiğimiz bölümün Azerbaycan Varyantının özeti şöyledir:

Kul / Han Mahmut (Özet)

Mahmut, kardeşi Kamber'i yanına alarak, butalı sevgilisi Mısır Paşası Cafer Paşa'nın kızı Nigâr'ı bulmak için yola çıkar. Bin bir güçlkle Mısır'a ulaşırlar. Cafer Paşa'nın altmış âşığını mat eder. Paşa iki kardeşi karşılaştırır, Kamber'i yenen Mahmud'u yanına usta alır. Mahmut, Cafer Paşa Mısır'ın dışında olduğu bir vakit fırsatını bulup Nigâr'la görüşür. Nigâr'ın hediye ettiği mendili, Mahmud'un koynunda gören Paşa'nın önceki aşıkları, bunu tez elden Cafer Paşa'ya haber verirler. Cafer Paşa derhal demirciyle dülgerini çağırıp bir sandık yaptırır. Nigâr ile Mahmud'u sandığa koydurup denize attırır. Kamber sandığı takip eder. Sandık Han Nesir'in başına kadar gelir. Bahçıvan sandığı açtığı anda ölmüş olan bir kızla erkek görür. Bunu, oraya kadar gelen Kamber de görmüştür. Kamber Mahmut'la Nigâr'ın acısına dayanamayıp yerden aldığı büyük bir taşla canına kıyar. Bahçıvan onu da sandığa kor.

*Bu sırada, butası boş çıktığı için sazını on dört sene önce toprağa gömen **Karacaoğlan'a**, Han Nesir'in başında üç ölünün olduğu haber verilir ve onları okuyup dirilmesi istenir. **Karacaoğlan**, topraktan sazını çıkartır.*

1. Şükrü ELÇİN, *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Ank., 1977, s. 103-104.

2. *Billur Köşk Hikâyesi* (Tab'ı ve naşiri: Ahmed Kâmil), İst., 1329 (1913), s. 44-47.

Sazı ilk gündeki gibi sapasağlamdır. Doğruca Han Nesir'in başına gider. Orada ölümlere birer deyiş söyler. Sırayla Mahmut, Nigâr ve Kamber dirilirler. Her birisi, rüya gördüğünü, gözlerini açtıklarında kendilerini orada bulduklarını söylerler. **Karacaoğlan** onları Cafer Paşa'nın yanına getirir. Cafer Paşa, ölenlerin dirildiği görünce Allah'a şükreder.

Kul Mahmut hikâyesi, Çukurova'da *Han Mahmut* adı ile bilinir. Elimizdeki üç *Han Mahmut* varyantında (Ali Rıza Yalgın, Yaşar Kemâl ve M. Nuri Mingan Varyantları³) Karacaoğlan'ın ölen sevgilileri diriltmesi motifi -birkaç husus dışında- aşağı yukarı aynıdır. Ali Rıza Yalgın, hikâyenin sonunu şu şekilde özetler:

"Vaktiyle Gündoğan Han isminde bir Hakanın *Han Mahmud* adındaki oğlu Kandeğer Beyi'nin kızı *Deyyar Han'a* taaşuk ediyor; arkadaşı *Kanber* 'le beraber oraya gidiyor. Macerayı Bey'e hissettiriyor. Bey, zaten hasmı olan Gündoğan Han'ın oğlunu ve arkadaşını Fırat'a attırıyor -Vak'a Munbuç'ta oluyor.- Bunu gören ve müteessir olan kız da hemen kendisini nehre atıyor. Bey ve maiyeti kız kurtarmak için koşuyorlar; nihayet üçünü birbirine sarılmış bir halde mağrukan nehirden çıkarıyorlar. Lâkin bunları birbirinden ayırmak kabil olmuyor. Bu sırada beyazlara bürünmüş olduğu halde **Karacaoğlan** gaibden zuhur ediyor ve "Ey zalimler, ey aşk düşmanları" diye şu türküyü okuyor:

*"Kırklar mağrasından çekildim geldim
Bir dolu mey içtim, ummana daldım
Kadir Mevlâ'm ben de sana dayandım
Sökülsün meyitler birbirlerinden" ⁴*

Halk, değer verdiği kişilerden bazılarını, bir yandan gönlünde yaşatıp ölümsüzleştirirken, bir yandan da onları ulu mertebeye yüceltip ermişlik vasfı verir. Azerbaycan'da **Hasta Kasım**, insanların geleceği hakkında hükümler verirdi. Aynı şekilde **Kurbanî** İran Şahı'nın kendisine; "Sevgilin öldü; şu mezarda yatıyor." demesi üzerine orada yatanın sevgilisi değil bir koyun olduğunu bilir. XIX. yüzyılın önde

³. *Azerbaycan Mehebbet Dastanları*, Bakı, 1979, s. 320-321. Yaşar KEMAL, *Sarı Defterdekiler - Folklor Derlemeleri* (Haz. Alpay KABACALI), İst., 1997, s. 327-329. M. Nuri MİNGAN, *Osmaniye Cevdetiye Kasabasından Folklor Örnekleri*, Erzurum, 1978, s. 41-42 (Basılmamış Lisans Tezi).

⁴. Ali Rıza YALGIN'dan naklen. (Bkz. Sadettin Nüzhet ERGUN, *Karacaoğlan, Hayatı ve Şiirleri*, İst., 1963, s. 14.

gelen isimlerinden Âşık **Ruhsatî**'nin mezarının toprağı, bugün, yöre halkı tarafından hayvanlardaki boçça (şap) hastalığının tedavisinde kullanılmaktadır. Zira Ruhsatî -halkın ifadesine göre- sağlığında bir şeyh gibi kerametler göstermiştir.⁵Bütün bunlar bize, ister istemez İslâmiyet'ten önce Orta-Asya'da gösterdikleri olağanüstü hallerle halkın beyninde mümtaz bir yere sahip olan kam ve şamanları hatırlatmaktadır. Bugün dahi kam ve şamanlarla ilgili olarak pek çok hikâyeler anlatılır ve mezarları kutsal yer olarak bilinir.

Karacaoğlan'ın şekil / don değiştirmesi

Kültürümüzde, şekil değiştirme motifine, daha ziyade menkıbelerde rastlanılır. Velilerin manevi cepheleri anlatılırken gösterdikleri kerametler içinde *don / şekil değiştirme* konusuna da yer verilir. Ermiş bir kişi, kimi zaman *turna, güvercin, doğan, geyik, yılan, balık* veya *ejderha* gibi hayvanların şekline gererek kerametini gösterirdi.

Bir kuş veya hayvan şekline girmek, Budizm'de, daha çok karşımıza çıkan hadiselerdendir. Sözgelisi Budha, bir *maral*, bir *maymun* ve bir *tavşan* şeklinde birkaç kere dünyaya gelmiştir ⁶

Bu tarz şekil değiştirmenin ilk örneğini **Ural Batır** destanında görmekteyiz. Ural Batır'un kardeşi **Şülgen** devler diyarında *ejderha* donuna; Ural Batır'un karısı **Huma** ile Şülgen'in eşi **Ayhılıv** kuş donuna; devler padişahı Ezreke'nin oğlu **Zerkum** da *yılan* ve *balık* donuna girmişlerdir.⁷

Türk Müslüman dervişlerinin piri sayılan **Ahmet Yesevi**'nin de şekil değiştirdiği bugüne kadar anlatıla gelmiştir.

Gösterdiği kerametlerle ve söylediği hikmetlerle çevresinde kısa zamanda pek çok mürit toplayan Ahmet Yesevi'nin büyüklüğünü ve eriştiği mertebeyi ölçmek için yedi Horasan ereni *turna* donuna girerek onun yanına giderler. Gelen yedi turnanın kimler olduğunu anlayan Ahmet Yesevî de turna donuna girerek onları karşılar.⁸

⁵. Doğan KAYA, *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatî*, Sivas, 1994, s.141.

⁶. Walter RUBEN, *Budhizmin Tarihi* (Çev. Abidin İTİL), A.Ü. DTCF Yayını, Ank., 1947, s. 11.

⁷. Metin ERGUN- Gaynislâm İBRAHİMOV, *Başkurt Halk Destanı Ural Batır*, Ank., 1996, s. 13.

⁸. Kemal ERASLAN, *Ahmet Yesevî-Divân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ank., 1983, s. 27.

Hacı Bektaş Veli de, Abdal Musa'nın;

Güvercin donuyla Urum'a uçan
İmamlar evinin kapısını açan

ve;

Ali oldum Âdem oldum bahane
Güvercin donunda geldim cihane

deyişlerinde ve Vilayetname'deki; "Heman-dem manâ aleminden velayetle bir gökçe güvercin tonuna girip..." ifadesinde yer aldığı gibi güvercin donuna girmiştir.

Anadolu'ya güvercin donunda gelen Hacı Bektaş'ı, buradaki dervişler pek de iyi karşılamaz. Anadolu erenlerinden **Doğrul Baba** derhal bir *doğan* donuna girip bu güvercini yakalamak ister. Bunu gören Hacı Bektaş, silkinip tekrar insan şekline döner ve doğanı boğazından yakalar. Doğrul Baba, Hacı Bektaş'ın eteklerine kapanıp af diler.⁹

Kültürümüzde *doğan* şekline giren bir başka zat da **Abdülkadir Geylanî**'dir.¹⁰

Abdal Musa ise Kaygusuz Abdal'ı irşad için bir *geyik* donuna girmiştir. Abdurrahman Güzel'de bulunan ve Kaygusuz Abdal'ı konu edinen bir menakıbnamede Abdal Musa'nun menkabevî kişiliğinden söz edilirken bir hadise nakledilir: Teke İli Alaiye sancak Beyi'nin oğlu Gaybî Bey on sekiz yaşında iken ava çıkar. Karşısına çıkan ahuyu vurur. Ahu kaçır, Gaybî Bey kan izlerini takip ederek geyiğin ardından gider. Geyik bir tekkeye girer, Gaybî de arkasından. İçeride Abdal Musa'yı görür. Abdal Musa kolunu yukarı kaldırır, koltuğunun altında saplı olan oku gösterir. Gaybî oku tanır. Böylelikle, *geyik* suretinde görünen kişinin Abdal Musa olduğu anlaşılır.¹¹

⁹. Bahaeddin ÖGEL, *Türk Mitolojisi*, C. I, Ank., 1993, s. 30.

¹⁰. M. Fuad KÖPRÜLÜ, *Edebiyat Araştırmaları* 2, İst., 191989, s. 282.

¹¹. Abdurrahman GÜZEL, *Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri*, Ank., 1983, s. 8-10.

Velâyetnamelerde bu hadiselerle sıkça rastlanılır. Sözcüleri; Seyyid Gazi, kendisini ziyarete gelen Kolu Açık Hacım Sultan'ı *sığın* (*yabani geyik*) şeklinde karşılar.¹²

Şekil / don değiştirme motifi meşhur **Ali Cengiz** masalında da belirgin olarak yer alır. Ustasından bu oyunu öğrenen delikanlı sırasıyla *at, koç, kuş, elma, darı* ve *sansar* olur. Onu ortadan kaldırmak isteyen ustası da *şahin* ve *horoz* olursa da çırağını mağlup etmeyi başaramaz.¹³

Karacaoğlan hakkında anlatılan bir hikâyede de don değiştirme motifine rastlarız. Hikâyeyi Kadırlı'nın Bekereci köyünden Yusuf Sıra* anlatmıştır. Manzum ve mensur yapıda olan ve Ali Kayası Hikâyesi adıyla bilinen bu hikâyenin özeti şu şekildedir:

Karacaoğlan'ın Ali Kayası Hikâyesi (Özet)

Karacaoğlan Göksun'a giderken Suçatı mevkiindeki bir kayanın başında ip eğiren bir yörük kızı görür. Kıza bir dörtlülle yolun gittiği yeri sorar. Kız tepki gösterir ve şiirle yanına yaklaşamayacağını söyler. **Karacaoğlan** şayet yedi dörtlülük söylerse kızı alabileceğini ifade eder. Böylece aralarında deyişme başlar. Kızın verdiği cevaplar **Karacaoğlan**'ın hoşuna

12. Abdülbaki GÖLPINARLI, *Vilayetname-Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş- Veli*, İst., 1990, s. 83.

13. *Billur Köşk Hikâyesi* (Tab'ı ve naşiri: Ahmed Kâmil), s. 104-107.

* Bu varyant öğrencim Güzide Hekimoğlu tarafından derlenmiştir. Yusuf Sıra, Köroğlu'nun altı kolunun haricinde Esmehan, Güzel Ahmet gibi halk hikâyelerini de bilmektedir. Hekimoğlu da teyple tespit ettiği bu hikâyeleri güzel bir çalışmayla kaybolmaktan kurtarmıştır. (Güzide HEKİMOĞLU, *Kadırlı'den Derlenmiş Halk Hikâyeleri*, Sivas, 1996, 193 s. Basılmamış Lisans Tezi).

Yusuf Sıra, 1943 yılında Adana'nın Kadırlı İlçesinin Bekereci köyünde doğmuştur. Evli ve on çocuk babası olan Yusuf Sıra, ailenin en küçük çocuğu olmasından dolayı babasının yanından hiç ayrılmamıştır.

On yaşından itibaren babasının yanında halk âşıklarının bulunduğu toplantılara katılmıştır. Bu tür toplantılardan oldukça zevk alan Yusuf, can kulağıyla dinlediği hikâyeleri kısa sürede hafızasına almıştır. Onda âşıklara ve halk hikâyelerine karşı bu hevesi gören babası, Yusuf'a bir saz almıştır. Gençliğinden itibaren öğrendiği hikâyeleri düğünlerde, toplantılarda anlatmaya başlayan Yusuf, maalesef saz çalmada fazla usta değildir. Fakat, kavalı ve şipsiyi ustaca çalabilmektedir. Yöreyle ait bildiği pekçok ezgi içinde Karakoyunu Suya İndirme havası en ustaca icra ettiği parçalar arasındadır.

Okumayı askerlik vazifesi sırasında öğrenen ve çiftçilikle uğraşan Yusuf SIRA, hikâye anlatmasının dışında, Kadırlı yöresine ait Göde Oyunu, Sinsin, Serçe gibi oyunları da bilmektedir. Hatta bunlardan oynadığı Göde oyununun TRT ekiplerince çekimi gerçekleştirilmiştir. Mükemmel derecede taklit yapma yeteneğine de sahiptir.

gider. Ne var ki kız daha başta "Gel oğlan sarılak deli isen de." deyince, "Ben seni sınadım ökçen yoğumuş, /Almam şimden geri huri isen de." diyerek kızı almaktan vazgeçer. Kız; "Ben, daha bir Allah kulunun karşısında dişimi ısıtmadım. Beni bu kadar coşturdun, söylettin, ben senden başkasına varamam. Sen benden başkasını alamazsın." der kayalardan aşağı inmek ister. Fakat bir türlü yol bulamaz, kısa yoldan kendisini Karacaoğlan'ın bulunduğu yere atar. Kız yere cansız düşer. Olup biteni uzaktan gören Yörükler, olay bölgesine gelip Karacaoğlan'ı döverler. Dayaktan öleceğini anlayan Karacaoğlan, Allah'a niyazda bulunur. Hak tarafından kedi kılığına girip hızlıca oradan uzaklaşıp çalılığa girer. Biraz gittikten sonra tekrar adam kılığına girer ve yoluna devam eder.

Çeşitli vechelerini ele aldığımız ve Karacaoğlan'da da karşımıza çıkan şekil değiştirme motifinin devir nazariyesiyle ilgisi yoktur. Bunun izlerini Budizm'deki *tenasuh* (Transmigration, métempsycose, ruh göçü) düşüncesinde aramak gerekir.

Karacaoğlan bu hikâyede, velilerde gördüğümüz gibi keramet gösterip tehlikeden kurtulmaktadır. Onu bu mertebeye halkımız çıkarmaktadır. Bunun yegâne sebebi de elbetteki Karacaoğlan'a duyulan yüce sevgidir.

Karacaoğlan'ın ermişlere kavuşması

Erenler, Anadolu'nun manevi fatihi olan zümrelerden birisidir. Tarihte Abdalan-ı Rum olarak bilinirler. Halkın gönlünde ve kafasında taht kuran bu insanlar gayb erenleri olarak da bilinirler. *Gayb erenleri*; göze görünmeyen veliler olup bunlara "*Ricalü'l gayb*" denir. Kültürümüzde *üçler*, *yediler*, *kırklar* ve *abdallar* adıyla bilinirler. En önemli özellikleri, doksan günlük yola bir kuşluk vaktinde ulaşacak kadar hızlı hareket etmeleridir. Folklorumuzda *kırklara karışmak* deyimini bu konuyla ilgilidir. Uzun süre ortalıkta görünmeyen kimselere; "Kırklara karıştı" ¹⁴ ifadesi kullanılır.

Karacaoğlan'a da Türkmen aşiretleri arasında tarihi kimliğinin yanısıra ermişlik vasfı da isnat edilmiştir.

Sözgelişi; Ali Rıza Yalman [Yalkın], Tarsus Gazetesinde Karacaoğlan'ın;

¹⁴.Abdülbaki GÖLPINARLI, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İst., 1977, s. 202.

*Bin onbeşte beratçığım yazıldı
Seksenbeşte bel kemiğim bozuldu*

*Bin doksan damezarımın başına
Döner baykuş öter bülbül*

dedikten sonra Eshab-ı Kehf mağarasına gidip bir daha çıkmadığını ifade etmiştir.¹⁵

Karacaoğlan'ın **Ashab-ı Kehf** mağarasına girdiği ile ilgili bir rivayet de şöyledir:

*"Birgün Karacaoğlan bir obaya misafir olur. Orada Elif adlı güzel bir kız vardır. Karacaoğlan Elif'e âşık olur. Türkmen güzeli de şairi sever. Evlenmek isterler, aşiret karşı çıkar. Aracılar da söz geçiremez aşirete. Öldürmekle tehdit ederler. Karacaoğlan arkadaşı Deli Hüseyin'in yardımı ile Elif'i kaçıır. Bir başka obaya sığınurlar. Oba beyinin yiğeni Elif'e göz koyar. Elif yüz vermez ama adam sırnaşık, ahlaksız. Karacaoğlan bir günlük mesafedeki bir obaya, düğünde saz çalmak üzere çağırılır. Gittiği gece beyin yiğeni Elif'in çadırına girer. Sana hiç dokunmayacağım, bir gece yanında yatıp giderim, der. Elif rezaletten, kan çıkmasından korkar. Giyinik olarak bir yatağa girerler. Yan yana uyurlar. Bu sırada Karacaoğlan'ın teli kopar. Âşığa malum olur. Koşarak obasına döner. Çadırdaki manzarayı görünce yıkılır. Kimseyi uyandırmaz, mendilini yorganın üstüne bırakıp çıkar. Sabah Elif, Karacaoğlan'ın kendisini terk ettiğini anlayınca feryat eder. Beyin karısı işi anlar, ırz düşmanı yiğeni öldürüp cesetini köpeklere attırır. Ama olan olmuş, giden gitmiştir. Karacaoğlan, Tarsus'taki Ashab-ı Kehf mağarasına girmiş ve sır olmuş, erenlere karışmıştır."*¹⁶

Sonuç:

Görüldüğü gibi hikâye ve menkabelerde Karacaoğlan'a ölüleri diriltmesi, şekil / don değiştirmesi ve ermişlere kavuşması gibi üstünlükler isnat edilmektedir. Şüphesiz ki, bu ayrıcalıkların

¹⁵. Ali Rıza [YALMAN / YALKIN], Tarsus Gazetesi, No. 615, 616.Sözü edilen yazıyı bizzat görme imkânına sahip olamadım. Bu bilgileri, gazeteden aynen alıntı yapan Sadettin Nüzhet Ergun'dan aktardım. Bkz.: Sadettin Nüzhet ERGUN, *Karacaoğlan, Hayatı ve Şiirleri*, İst., 1963, s. 14.

¹⁶. Metin AKAR, *Karacaoğlan, Hayatı ve Eserleri*, İst., 1986, s. 11-12.

Karacaoğlan'ın gerçek hayatı ile ilgisi yoktur. Ama halkımız, onu bu şekilde gormek istemektedir.

Halk, sevip değer verdiği kişileri şiirleriyle yaşatırken, yüceltmek için de ona birtakım olağanüstülükler yakıştırır. Başkaları adına anlatılan hikâyeleri ona izafe edebildikleri gibi, kendileri de bizzat manevî ycelikler ihtiva eden rivayetler ortaya koyabilir. Nesilden nesile anlatılan hikâyeler, gün gelir halkın gönlünde ve beyninde gerçek olarak algılanır. Öyleki, bu zat artık erenlerden sayılır. Ermişlik mertebesine ulaşmış kişinin de artık ebediyen sevilip yaşatılacağına şüphe kalmaz.

Konuya bu açıdan bakıldığında, yüzyıllardır Karacaoğlan'ın gnllerde taht kurmasının sebebi daha iyi anlaşılmış olur.

METİNLER

KARACAOĞLAN'IN ALİ KAYASI HİKAYESİ

Karacaoğlan denilen açık, Hak Aşığıdır, hepiniz bilirsiniz. Gezer, söyler, söyletir Allah için Hak Aşığı. Kalbinde kötülük olmaz.

Bu adam birgün Maraş'a geldi. Maraş'ta bir gece kaldı. Sabah olunca, Maraş'tan Göksun'a hareket etti. Göksun'a giderken Suçatı diye bir yer var. Suçatı'nın Maraş tarafında "*Ali Kayası*" diye bir yer vardı. şimdi, bu kayanın dibinden geçiyor, Maraş-Göksun yolu.

Adam, glen vakti giderken, üzerine bir gölge düştü. "*Bu gölge nedir?*" diye yukarı baktı ki, bir kaya, büyük bir kaya...(Ben gittim gördüm. Uzunluğu  yüz-dört yüz metreden fazla. -Kaynak şahsın notu.) Suçatı'nın suyu yanından akar. "*Ulan! Bu kaya amma güzelmiş, çok neşeliymiş.*" Baktıkça baktı, kayaya.

Baktı ki, kayanın başına bir kız oturmuş. Efendim, orası yayla memleketi; konup gc aşiretler, yörükler, avşarlar... O bir yrk kızıydı, aydınlı kızı... Kayanın tam yüksek yerine oturmuş, koluna bir yön burması takmış, elinde bir kirmen... Burmanın ağırlığı beş kilo kadar var. Kız "*Yallah!...*" deyip de kıvrattığı zaman kirmeni; kirmenin oku "*Fır...Fır...Fır..!*" kayanın dibindeki taşa "*Tıkk!..*" diyor. Kirmene sardığı ip, -ona sğm denir- bu tek sğm yarım kilo gelir.

Ulan Karacaoğlan'ın hoşuna gitti bu kız.

-Heeey! Kız sen kimsin, dedi.

Kız, yukardan aşağı bir baktı ki, aşağıda yolda bir adam. Ufacık, tefecik, esmer, fazla bir güzellik yok. Elinde de bir sazı var. Aşağıdan yukarıya kendine çağırıyor. Kız hiç aldırmadı.

-Yahu nerelisin, kimsin? Ben buranın garibiyim. Kör müsün, sağır mısın, bu yol nereye gidiyor, dedi. Cevap versene?

Kız yine seslenmiyor. Baktı adama: "Ne bu, aptal mı, çingene mi? Kendime uygun bir yiğit olsa neyse?" dedi. Kız yine seslenmedi.

-Yahu sana kör desem; kirmen eğiriyorsun, sağır desem; çağırduğım zaman bana bakıyorsun. Anlamıyor musun, ben buranın garibiyim. Bu yolun sonu nereye gider?

Kız yine seslenmedi. Karacaoğlan küçük sazın kının sıyırdı, oturdu taşın üstüne bakalım kıza ne söylüyor. Arkadaşlar burda ne dinliyor?

*Küstürdüm güzeli söyledemiyom
Söyle güzellerin şahı isen de*

*Kız nereye gider göçer eliniz?
Söyle güzellerin piri isen de*

" Kız nereye gider göçer eliniz? / Söyle güzellerin piri isen de" deyince kız baktı, beğenmediği kara çocuk kendine iyi bir taş vuruyor. "Dur, dur! Sıra bana geldi. Bu kara çocuk bana bu lafı söyler de ben söylemez miyim." Kirmeni kolundan çıkardı, yere vurunca, kirmen doksan dokuz parçaya ayrıldı.

Yan tarafında kuru bir ağaç vardı. Bazan kuşlar konardı. "Kuru bir dal koparayım da elime saz yapayım." dedi. Ağacı sallayana kadar, kökünden çekti aldı. Kız; mesel ineği gibi, mehre camızı gibi, Erzurum koyunu, Mısır tavuğu gibi... Kaşları yay, kirpikleri ok, yanakları elma, ağzı fincan, dişleri mercan, ayın on beş gecesi gibi parlıyor. Kimsenin gücü yetmiyor. Yaylada büyümüş yayla kızı. Yağ, süt, ayran bunlarla beslenmiş. Hemen bunun dalını budağını temizledi. Beliğini çekti, saçından birkaç tane kıl bağladı, onun badaklarına. Kız kurdu ki, oldu

bir bağlama sazı. Sazın sesinden kayalardan şakır şakır taş dökülmeye başladı.

Aldı bakalım kız:

*Oğlan senin bu sözüne küserim,
Ali Kayası derler benim hisarım,
Zülfümün teliyle seni asarım,
Gelemen yanuma Ali isen de. (Ali: Hz. Ali)*

Kız sert bir cevap verdi Karacaoğlan'a. Karacaoğlan, dedi ki kalbinden. *"Şimdiye kadar çaldım, söyledim, söyledim olmadı. Ama sen mert bir kıza benziyorsun. Karşımda böyle sert olarak bozulmadan yedi beyit türkü söylersen, kız seni alırım, eş ederim, Allah'ın emriyle."* dedi.

Aldı bakalım Karacaoğlan:

*Kız ben senin o kayanı yıkarım,
Üstünden de ulu köprü tutarım,
Taşını toprağını suya dökerim,
Geçerim Tuna'nın seli isen de.*

Kız dedi ki; *"Ulan, bu kara çocukta iş var."*

*Oğlan senin bu sözünü tutmazam,
Varına yoğuna meyil etmezem,
Gülümnden bir tane de koklatmazam,
Gelemem Allah'ın kulu isen de.*

Karacaoğlan, dedi ki; *"Yahu! Âşık olmaya âşık, karşılık vermeye veriyor amma mânâsını bilmiyor. Sonunda Allah'a büyük söylüyor. Gelemen yanuma (Hz) Ali isen de... Gelemen Allah'ın sevgili kulu isen de demekle neyine güveniyorsun, sen."* dedi.

Aldı Karacaoğlan:

*Kara bulut gibi de göğü ararım,
Sulu sepgin gibi yeri düverim,
Var ömrümü ben kapında salarım,
Yutarım kız seni ağı isen de*

Kız dedi ki; *"Yahu! Ben bundan iyi oğlan mı bulacağım, aslan gibi oğlan. Tuna'nın seli de olsam geçecek, ağ olsam da yutacak. Herşeyimi kabul ediyor. Şuna bir yüz vereyim de yanuma gelsin. İki öpüşelim, kollaşalım."* dedi.

*Kudretten kaşlarım benzer kaleme,
Küçüceksin, dayanamam beline,
Sırrını verme de nadan eline,
Gel oğlan sarılak deli isen de.*

Karacaoğlan, yedi beyite kesikti. Üçüncü beyitte kız, nesi var nesi yoksa meydana koydu. Kendi kendine; "Aman böylesini gördüm ya tamam tamam!" dedi.

*Neyimiş de KARACOĞLAN neyimiş,
Gönül yücelendi karlı dağımış,
Ben seni sınadım ökçen yoğumuş,
Almam şimden geri huri isen de.*

Sazı kınına koydu.

-Allahaismarladık, emmi kızı, dedi.

-Ulan, etme-tutma! Ben daha Allah kulunun karşısında dişimi ıstımadım. Beni bu kadar coşturdun, söyledin, ben senden başkasına varamam. Sen benden başkasını alamazsın. Vallaha yok, bu çevrede benden iyisi. Nereye gidiyorsun, dediyse de adam gidiyor...

Kız, aşağı koştu, yukarı koştu, inecek yer yok, nereye varsa orası yüksek. "Ben ölürsem, bu da altımda kalır ölür ya! Karacaoğlan'ın şura üstü mü ola!?" dedi. Yukarıdan aşağıya attı, bıraktı kendini.

Karacaoğlan, bir dinledi ki, bir sızıltı geliyor. Bir baktı ki, o iki metre uzunluğundaki siyah saçlar salınmış, vızlayıp geliyor kız. Karacaoğlan kaçıyor. Karacaoğlan'ın olduğu yere düştü kız. Her parçası bir yere fırladı, zaten havada öldü.

Bunu Aydınlılar (Yörükler) geriden seyrediyorlardı. Eline değnek alan geldi Karacaoğlan'ın başına. "Ne ettiyse, bu oğlan etti kıza." diyorlar.

Karacaoğlan, biraz dayak yedi orda. Allah'a niyaz etti. Hak tarafından bir kedi kılığına girdi. Ordakiler; "Biz kimi dövüyorduk, nereyegitti bu?" dediler. Karacaoğlan, çalılığa karıştı. Biraz sonra tekrar adam kılığına girdi. Allah'a niyaz etti, yoluna devam etti.

Karacaoğlan'ın Ali Kayası türküsü budur. varolun, şen olun arkadaşlar!..

Anlatan: Yusuf SIRA, Derleme Tarihi : 4 Mart 1996

GUL MAHMUT'tan

(Azerbaycan Varyantı)

"... İndi gelin heberi kimden verek, Garaca oğlan'nan.

Ağalar! Garacaoğlan özüne butalı idi. Butası boş çıhdı, ona göre sazını aparıb torpağa basdırdı. On dört il idi ki, sazı basdırmışdı, özü de me'budlug eleyirdi. Amma göze görünmeyen teher, her bemuraza yetişen idi. Gecenin yarısında yuhuda biri ona dedi ki, dur get han Nesirin bağına. Orda üç meyit var. Ohu meyitler sağalsın

Garaca oğlan serseng ayıldı, gördü ki vegiedir, mehel goymadı, yatdı. Bir de gözüne göründü.

Dedi:

Sene demişem dur get?!

Durub getdi. Garaca oğlan çoh fikireledi, dedi men sazımı on dörd ildir basdırmışam torpağa, gedim görüm sazım salamatdır? Salamat galırsa, götürüb gederem. Durub getdi, sazı hara ki basdırmışdı çıhartdı. bahdı gördü ki, deyesen salamatdı, simleri de gırılmayıb. sazı aldı geldi han Nesirin bağına, bağmançını çağırıb dedi:

Senin yanında gutuda üç meyit var, onları getir bura. Bağmançı mehettel galdı

Dedi:

- Başına dönüm, benim yanımda meyit ne gezir?

Dedi:

-Get getir, gorhma.

Bağmançı titreye-titreye getdi, gutunu getirdi. Garaca oğlan yanına.

Ağalar! İndi görek, Garaca oğlan sözünen o üç meyiti neçe sağaltdı.

*Ey ağalar, han Nesirin bağında
İki gül sarmaşıb biri-birine.*

*Biri güle benzer, biri bülbüle,
İki gül sarmaşib biri-birine.*

Bunu deyende Mahmud sağaldı, Aldı o biri bendi desin:

*Mahmudun kekili enbere benzer,
Nigârın saçları dumanı gezer,
O gara bulaşan Genbere benzer,
İki gül sarmaşib biri-birine.*

Bunu da deyende Nigâr sağaldı. Aldı o birini:

*Garaca oğlan der: men mat galmuşam,
Ellerimi hah duvaya tutmuşam,
Vallah, seni vagiede görmüşem,
Üçü dursun öpsün biri-birini*

Bunu da deyende Gember durdu. Üçü de sağaldılar. Gelib birbirlerini öpdüler. Garaca oğlan soruşdu ki, siz harada idiniz?

Mahmud dedi:

-Vallah, men bir çölde durmuşdum, bir de gördüm ki, bir bağda gözüme Nigâr göründü.

Nigâr dedi:

- Men susamışdım. Bir otagda idim. Gapını da tapşırđım. Çıhdım su getirmeye, bir gölde Mahmud gözüme göründü.

Gember de dedi:

- Men bir bağdan gül derirdim. Garaca oğlan gelib dedi ki, Gember, gel gedek Mahmudnan Nigârı görek. Golumdan tutdu, çekende ayılıb gördüm ki, buradayam.

Mahmud dedi ki, bir adam çağırnb mene dedi:

-Üç kere ayağını terpetesen, Nigâra çatarsan. Ele üç kere ayağımı terpetdim, oyanıb gördüm buradayam.

Nigâr dedi:

-Men yoldan Mahmudu çağıranda bir şehs meni tulladı ona doğru, gözümü açdım ki, buradayam.

Garaca oğlan dedi:

-Şükür olsun, benim dediyim sizi sağaltmayıb. Men şahid kimi bura gelmişem ki bilesiniz ölünü dirilden gudret var.

Garaca oğlandurdu, onların üçünü de han Nesirin bağından götürdü getdi. Onları düz Cefer paşanın yanına getirdi. Her nece ki, olmuşdu, nağıl eledi

Cefer paşa gördüki, ölüler dirilib. Şükür eledi...."¹⁷

Kelimeler	:
<i>bağmançı</i>	: bahçıvan
<i>basdırmak</i>	: toprağa gömmek
<i>bemuraz</i>	: yardıma ihtiyacı olan
<i>bir de</i>	: bir daha, tekrar
<i>çatmak</i>	: ulaşmak, varmak
<i>durmak</i>	: kalkmak
<i>hara</i>	: nere, nereye
<i>me'budlug</i>	: kendini ibadete verme
<i>mehettel galmak</i>	: şaşırıp korkmak
<i>nağıl elemek</i>	: nakletmek, aktarmak
<i>nece</i>	: nasıl, ne şekilde
<i>neçe</i>	: nasıl
<i>sağalmak</i>	: diriltmek
<i>salamat</i>	: esen, sağlam
<i>serseng</i>	: yarı baygın
<i>terpetmek</i>	: hareket ettirmek, kımıldatmak
<i>vegie</i>	: rüya

HAN MAHMUT'tan

(Yaşar Kemal Varyantı)

"... Keloğlan vardı ki, Han Mahmut'la Diyar Han kucak kucağa bitişmiş ölmüş. Han Kamber de kuluncunu kardeşinin kuluncuna vermiş, yönü geri bitişmiş ölmüş. Kendiri Kel Oğlan salladı. Çektiler çıkardılar.

¹⁷. *Azerbaycan Mehebbet Dastanları*, Bakı, 1979, s.320-321.

Yedi âşıklar dedi ki:

Buna büyük bir kabir kazalım, üçünü de koyalım, dedi.

Bir kısmı da:

Bıçkıyla biçelim, ayrı ayrı koyalım, dedi.

Bu minvalde iken **Karacaoğlan** Kırklar elinden gelirdi. Oraya rast geldi. Sordu.

-Arkadaşlar, bu neci böyle? dedi.

Bu da Allah'ın hikmeti, dediler.

-Bunlara bir türkü söylesem müsaade eder misiniz? dedi.

Vezir dedi ki:

-Söyle kardaşım. Ne söyleyeceksen, manası da Allah'tan dedi.

Aldı **Karacaoğlan**

*Amanın ağalar bir hikmet gördüm
Biri ayva biri turunç biri nar
Üç cahil de birbirine sarılmış
Biri susam biri sümbül biri gül*

deyince bunlar birbirlerinden ayrıldılar. Yedi âşıklar:

-Bunlar ayrılmışken gömelim, dediler.

Karacaoğlan dedi ki:

-Er oğlu üçe kadar. İki daha söyleyim, dedi.

Aldı **Karacaoğlan**:

*Kırklar dağından da indim geldim
İçtim dolusunu da ummana daldım
Kadir Mevlâ'm senden bir umdum
Destur ver de meyitlerin otursun*

Bunlar oturuşuverdi. Aldı **Karacaoğlan** gene:

*Karac'oğlan der ki böyle olursa
Konacağı yeşil yaprak bürürse
Kadir mevla senden imdat olursa*

Destur ver de meytlerin söylesin

deyince, bunlar uykudan uyanır gibi hemen uyandılar.

-Yarabbi, biz öldüydük, nasıl oldu da geri dirildik, dediler.

-Şu kara adamı görüyor musunuz -**Karacaoğlan** siyah renkliydi- o size üç türkü söyledi, evvel Allahsebebiniz o, dediler.

Kız dedi ki:

-Ben o adamı iyi bildim, dedi. Buna **Karacaoğlan** derler.

-Dünyada üç türkü borcumuz var, verelim, dediler.

Han Kamber dedi ki:

-Ben vereyim siftah borcumu, dedi.

Aldı Kamber bakalım:

***Karacaoğlan** senin sağ yüzün de ağ olsun
Hak dediğin yerde Hak razı olsun
Yedi âşığın on dört gözü kör olsun
Şükür biz dirildik dünyaya geldik*

deyince **Karacaoğlan**'ın sağ yüzü ağardı. Yedi âşığın on dört gözü kör oldu.

Han Mahmut dedi ki:

-Ulan kardaş, birer gözü kör olsun deseydin. Muhannet sözünü söyledin de iki gözü kör olsun dedin.

-Benim vicdanım bunu götürdü. Sen de acınıyorsun. Yalvar, Allah geri açsın, dedi.

Aldı Mahmut:

***Karacaoğlan** senin iki yüzün de ağ olsun
Hak dediğin yerde Hak elin'alsın
Yedi âşığın birer gözü sağalsın
Şükür biz dirildik dünyaya geldik*

Kız dedi:

-Sıra bana geldi, dedi:

*Yedi âşıklar biriksinler gelsinler
Bir olsunlar başa başa sarsınlar
Şekerpare'nin gönlünü Kamber'e versinler*

Şükür biz dirildik dünyaya geldik

Yedi âşığın on dört gözü kör olduydu, bireri geri sağaldı.
Karacaoğlan'ın da iki yüzü de ağardı.

Han Mahmut Diyarhan'ı aldı. Han Kamber de Şekerpare'yi aldı.

Kırk gün kırk gece toy düğün ettiler, muradına yettiler.

Sizceğiz dinleyenler muradınıza yetesiniz."¹⁸

HAN MAHMUT HİKÂYESİ'nden

(M. Nuri Mungan Varyantı)

"... Mahmud'u götürüp Şat'a attılar. Kız da saraydan indi vardı ve 'Ya Rabbi! Beni sevdiğime kavuşturun.' dedi ve o da atıldı Şat'a. Dolanı dolanı Şat'ta birleştiler. Birbirlerine kucak kucağa birleştiler.

Şat, inileyip gürleyip şişip coşmakta olsun, aldım haberi Kamber'den.

Kamber geldi Şat'ın kenarına aldı bakalım ne söyledi:

*Vezirler içinde vezirsin vezir
Nerede çağırırsam orada hazır
Deryanın bekçisi boz atlı Hızır
Meyitimi kardaşıma yetiştir.*

Bunu söyledikten sonra o da atıldı Şat'a. Dolanı dolanı o da vardı Allah'ın emri ile arkadaşı Mahmud'a bitişti. Bu arada Şat, coşmaya başladı ve taştı. Mahallenin birini su bastı. Halk, Padişah'a koşarak:

-Padişahım! Şimdiye kadar birçok adam atıldı Şat'a, hiç birinde de böyle şey olmamıştı. Hiç bir adam atmada Şat bu kadar coşup taşmamıştı. Mahallenin birini su bastı, daha da basıp gidiyor. Bu adamlar neciymiş? İyi kimse miymiş neymiş. Biz bu işi anlayamadık, dediler.

Birkaç dalgıç çağrıldı. Padişahın emri üzere dalgıçlar atıldılar ve ölüleri çıkardılar dışarı. Şat eski haline döndü. Ortalık yatıştı. Ölüleri

---

¹⁸. Yaşar KEMAL, *Sarı Defterdekiler-Folklor Derlemeleri* (Haz. Alpay KABACALI), İst., 1997, s. 327-329.

yuyup yaykayıp cenazelerini kılıp defnediciler. Ancak ortada büyük bir mesele var. Cenazeleri erkek yıkasa şeriat kabul etmiyor kız var diye. Bütün çabalar neticesiz kaldı, ölüleri birbirinden ayırmak mümkün değil. Deli Ali dedi ki:

-Onu mu kaygı ediyorsunuz yahu? Keskince bir balta getirin bana, ben onları şak şak eder, ayırır korum şuraya.

Bu arada âşıkların piri **Karacaoğlan** nerden geldiyse, Allah'ın emri ile geldi ve;

-Çekilin dedi. Ben onları şimdi ayırırım, dedi.

Aldı sazı eline bakalım ne söyledi:

*Saraydan üç bülbül uçtu
Uçtu da deryaya düştü
Bunlar da ne hoş bitişti
Açılsın meyitler Hak emri ile*

Karacaoğlan bunu söyleyince "Lâ ilahe illallah" diyen oturuma geldi. Mahmud, Karacaoğlan'a;

-**Karacaoğlan** kardaşım! Bir âşığın bir âşiğe bir beyit söylemek boynunun borcu. Şu sazını ver de seninkinin karşılığını da ben söyleyeyim, dedi.

Mahmud sazı aldı eline:

*Karac'oğlan kardaş yüzün ağ olsun
Hak dediğin yerde Hak elin alsın
Yedi âşığın on dört gözü kör olsun
Anamızdan doğduk dünyaya geldik*

Mahmut, bunu söyleyene kadar, "Aman gözüm!" diyen âşık yazıya kapanmaya başladı. Kamber dedi ki:

-Şu sazı verin de iki beyit de ben söyleyeyim.

Aldı sazı:

*Karac'oğlan kardaş yüzün ağ olsun
Hak dediğin yerde Hak elin alsın
Yedi âşığın birer gözü iy'olsun
Anamızdan doğduk dünyaya geldik*

Kamber bunu söyleyince bir gözü açılan Deli Ali:

-Oh Ya Rabbi şükür! Bir kafaya bir göz de yeter, dedi.

Mahmut, Kamber, Diyar Hanım ve Ağcakız'ı Padişahın huzuruna getirdiler. Padişah, Ağcakız'ı Kamber'e, Diyar Hanım'ı da mahmud'a verdi. kırk gün kırk gece düğün kuruldu, şenlik yapıldı. Kırk birinci gün Allah'ın emri üzere karı koca oldular. Allah onların muradını verdi, bizim de muradımızı versin." Anlatan: Yaşar SOYLU^{19*}

---

¹⁹. M. Nuri MİNGAN, *Osmaniye Cevdetiye Kasabasından Folklor Örnekleri*, Erzurum, 1978, s. 41-42 (Basılmamış Lisans Tezi).

* Bu çalışma, önce 23. *Uluslararası Karacaoğlan Sempozyumu*, (Mut, 15-16.11.1997)'de bildiri olarak sunulmuş, bilahare *Türk Kültürü* (Yıl XXXVI, S. 419, 3. 1998, s. 171-182.)'nde yayımlanmıştır.